

A kiadó közlése szerint a szerző is részt vett a tábor őrségének orra előtt fáradalmas munkával kiásott alagúton át végrehajtott szökésben és ezáltal hiteles képet nyújthat a történetekről.

Az akció szervezőinek elszántságát és hősiességét nem lehet kétségbe vonni, de a könyv irodalmi értéke távolról sem mondható kielégítőnek. Ezt az eseményt egy nagyobb felkészültségű író kiváló értékű regénnyé formálhatta volna, míg a szerző az adott nyersanyagot képtelen volt magasabb, irodalmi értékűvé gyúrni.

A könyv első fejezetei különösen gyengék. A figurák csak körvonalazottak, a jellemek szürkék és laposak, a párbeszédék erőltetettek. Később az események sodra inkább magával ragadja az író, írása hite-

lesebb, az emberek emberibbek, a cselekmény meggyőzőbb lesz. De ezek a részek sem érik el azt a színvonalat, mely indokoltá tenné, hogy a könyv az Európa rangos kiadványainak sorához csatlakozzon.

Bratko ajánlást írt a könyv ötödik kiadásához. Ebben Boris Kraighernek, az akkoriban elhunyt forradalmárnak a Teleszkóp-akcióban vállalt szerepét és a könyv megírásához nyújtott segítségét méltatja. Eppen az ilyen egyéniségek részvétele és személyük megemlézése kötelezné nagyobb elmélyülésre az írókat.

Érdekes és izgalmas, a forradalmi harcot népszerűsítő olvasmány *A Teleszkóp-akció*. Ám örvendetesebb lett volna megjelenése, ha nem az Európa, hanem az Albatrosz kiadói profilját egészíti ki.

GAIDOS TIBOR

AZ ETIKA IDŐSZERŰSÉGE

ARIF TANOVIĆ: *Etika i politika*.
Svjetlost, Sarajevo, 1973.

Az etika, az erkölcsről szóló filozófiai elmélet azokban az időszakokban kerül a gondolkodó érdeklődésének homlokterébe, amikor változik az emberek egymás közötti viszonya és életformája, új értékek vannak keletkezőben. A szocializmus mint reális társadalmi folyamat kétségtelenül időszerűvé teszi az etikai vizsgálatokat.

Ezt az általános érdeklődést, ami az új társadalmi rendszer problémái iránt szinte szükségszerűen megnyilvánul, a szerző a jugoszláv öngazgatású társadalom vizsgálatán át konkretizálja. Mint maga is

mondja, a folyóiratokban már megjelent tanulmányait azért gyűjtötte kötetbe, hogy így teljes megfogalmazást nyerjen a nézőpont, amelyből az etikai kérdéseket és magát a társadalmi praxist szemléli. Álláspontja pedig, amint az tanulmányaiból kitűnik, eltér mind a jobboldali, liberális, mind pedig a baloldali, radikalista és anarchista társadalombírálatától.

Maguk a tanulmányok — témájukat tekintve — nem kapcsolódnak szervesen egymáshoz, de együttesükből világosan kitűnik, hogyan viszonyul a szerző a szocia-

lizmus legjelentősebb etikai problémáihoz. A tizenhat tanulmány közül öt az etika elméleti problémáival foglalkozik, ugyanennyi pedig az állam, a nemzet, az élcsapat, a tudomány stb. fogalmához kapcsolódó etikai dilemmákat taglalja. A következő öt esszé az alkotó munka és a szabadság viszonyát vizsgálja. S végül, a tizenhatodik tanulmányban a szerző megrajzolja a modern jugoszláv filozófia fejlődésvonalát.

Íme néhány gondolat a két legérdekesebb tanulmányból.

Az etika időszzerűségéről szólva a szerző rámutat, hogy elengedhetetlenül szükséges az erkölcsi helyzet elemzése. Egyértelműen rá kell mutatni arra, ami elavult, s meg kell határozni az új célokat. Ha a mai szellemiség kifejezése annak a válságnak, amely már huzamosabb ideje jellemzi az emberiséget, akkor a marxista gondolat fény sugar, amely megmutatja az utat az egyedüli haladó megoldás felé. A modern ember erkölcsi dilemmái összetettebbek, mint bármikor azelőtt. Milyen legyen a választás, ha ösztöközésbe kerül mondjuk a patriarális és az univerzális humanus erkölcs? A hagyományos értékek tekintélye már megingott, de az újak, amelyek helyükbe léphetnének, még nem alakultak ki. Az erkölcsi parancsok illuzórikus volta szemmel látható. Ugyanakkor a humanisták szükségesnek tartják, hogy a tettek ne hazudtolják meg az elveket, s követelik az összhangot az erkölcsi elmélet és az erkölcsi gyakorlat között.

Ugyancsak élesen ütközik a mindennapi életben az erkölcsi és a gazdasági szféra. A piacgazdálkodás feltételei között a haszonelvűség sokszor nincs összhangban a becsülettel. Az itt felmerülő dilemma többnyire a pragmatikus gyakorlat igazolásával oldódik meg.

A szocialista forradalom újabb problémák elé állítja a forradalom közkatonáit. A kérdés az, hogyan lehet megőrizni az erkölcsi integritást egy politikai mozgalomban, amikor tudjuk, hogy senki sem tevéhetetlen, ugyanakkor nyilvánvaló az is, hogy fegyelem és szolidaritás nélkül nem lehet előrelépni. Itt csak egy megoldás van: az egyénnek meggyőződésével és lelkiismeretével összhangban kell tevékenykednie. Más szóval felelőséggel tar-

tozik a mozgalomnak, de saját lelkiismeretének is.

Ezért a reális humanizmus elve a tetteket tartja szem előtt, s azt csak akkor tartja helyesnek, ha hozzájárul az emberi emancipáció nagy ügyéhez. A jugoszláv gyakorlatban a fenti dilemmákat az öngazgatás bevezetésével és a nemzeti egyenlőség meghirdetésével oldottuk fel. Az egvidejű szociális és nemzeti felszabadulásért folyó harc 1941-től kezdve az alkotó marxizmus forradalmi folytonosságát jelzi. Ez a harc nem más, mint gyakorlati humanizmus.

A másik kulcsfontosságú tanulmány a történelmileg adott erkölcsi alaphelyzet ellentéteivel foglalkozik. Megállapítja: a szocializmusra ma mindenütt jellemző, hogy párhuzamosan léteznek és hatnak benne az osztálytársadalomra jellemző erkölcsi tanok. Megtaláljuk a feudális keresztény nézeteket, de érezhető a korszerű burzsoá és a proletárerkölcs hatása is. A szerző Engelszel együtt azt vallja, hogy az első kettő pillanatnyi hatását tekintve erősebb, a proletárerkölcs előtt viszont fényes távlatok nyílnak. Ez alapját képezi az általános emberi erkölcsnek, s tagadja a társadalom osztálytagozódását.

Ha világméretekben vizsgáljuk az erkölcsi tanok fejlődését, változását, két ellentétes tendencia ötlük szemünkbe. Az egyik végeredményben az ember felszabadításához, a másik leigázásához vezet; az egyik a háborúhoz, a másik a békéhez, az egyik az együttműködést szorgalmazza, a másik az összeütközésekből számít hasznot húzni. E tendenciák társadalmunkban természetesen konkretizálódnak. Nincs szükség mélyreható szociológiai vizsgálatokra, hogy megállapíthassuk: ki-méletlen harc folyik a közvetlen demokrácia és az etatista bürokrácia, vagy az öngazgatás és a technobürokrata irányítás között.

A népfelszabadító háború eszméi tartalmazták mindazokat az értékes erkölcsi nézeteket, amelyek hagyományosan jelen voltak a nép életében. Maga a harc kiélezte az erkölcsi dilemmákat, s a többi között afirmációját jelentette mindannak, ami haladó és értékes volt a korábbi erkölcsi felfogásokban: a jót szembehelyezte a rosszal, az önbecsülést a megaláztatással, a bátor-

ságot a gyávasággal, a testvériséget a sovínizmussal, a szabadságot a rabsággal, az egyenjogúságot a dominációval.

Ez a pozitív erkölcsi hagyaték ma kiapadhatatlan forrása az új szocialista értékeknek. Ugyanakkor a szocializmus építése közben is jelentkeznek új értékek, amelyek to-

vábbfejlesztése az igazi forradalmárnak alapvető kötelessége.

Hogyan lehet erősíteni, fejleszteni a pozitív értékeket? Erre a kérdésre a szerző csak egy helyes választ lát. Tudatosan és kitartóan kell dolgozni az egész társadalom anyagi, kulturális és erkölcsi felvirágoztatásáért.

ÁGOSTON ANDRÁS

NAGY BETEGÜNK KIS DIAGNÓZISA

SZÖLLŐSI GYULA: *A Palicsi-tó elhalása és felújítása.*

A Palicsi-tó felújításának bizottsága, Szabadka, 1973.

Ha valaki ma kitéved az egykori Palicsi-tó vigasztalan partjaira, elmerenghet a mulandóságon. Kissé hitetlenkedve idézheti azokat az időket, amikor Szabadka még lovairól, nagy eszem-izomairól és persze elsősorban a közelében fekvő Palicsfürdőről volt nevezetes. Amikor az üdülni vagy gyógyulni vágyó vendégek még tömegesen keresték fel.

Mi maradt számunkra ebből az óriási tóból? Milyen sorscsapás érte? Milyenek a kilátásai?

Ezekre a kérdésekre kapunk választ Szöllősi Gyulanak, a biológiai tudományok magiszterének szakavatott tollából. A kis méretű könyvecske nem terjedelmes, de mindazt magában foglalja, amit ma a Palicsi-tóról tudnunk kell, tudni illik.

A két utolsó fejezettől eltekintve, amelyek a fürdőtelep múltjáról, illetőleg jövőjéről szólnak, a mű két, terjedelemre nézve egyenlő részre oszlik. Az első a tó általános ismertetésével foglalkozik, a második pedig a szanálás, a gyógyítás problematikáját tárgyalja. Az egészet a Palicccsal foglalkozó tudományos irodalom jegyzéke zárja le, amelynek jó része csak kéziratban van meg. Ezt nem mint a tárgyalt mű fogyatékoságát említjük, hanem mint a szabadkai állapotokra jellemző adatot.

A könyv első részének különösen színes, megnyerő fejezete az, amelyikben Szöllősi a tó környékének növényvilágát mutatja be. A sok gyönyörű virágnév szinte poétikusan hangzik. Ez a rész egyébként nemcsak a biológustudóst érzékelteti, hanem a verbeli természetjárót is. Nyilván ebből ered az a közvetlen, könnyed előadásmód is, amellyel a könnyűnek semmiképpen sem mondható témát az olvasó elé tárja. A Palicsi-tó a könyvecske olvasása közben szinte lapról lapra elevenedik meg. Lényének számunkra eddig ismeretlen részleteivel szinte »érező«, élő egyeddé alakul. Sajnáljuk, már-már fájdalmas szomorúsággal az egykor tiszta, élettől nyüzsgő tavat, amely a felduzzadt Szabadka áldozata lett; no meg egy kicsit a városvezetők áldozata is, mert — mint olvassuk — »az első elképzelést a szennyvíztisztításról már 1904-ben lefektették«.

Van ennek az írásnak még egy nagyon megbecsülendő erénye: a szerző jó stílusérzéke. Talán éppen ezért bántják annyira az olvasó szemét a nem számos, de annál bosszantóbb sajtóhibák. Szépséghibának lehetne azt is felróni, hogy a Ludas-tó nevének írása esetében nem következetes az író; a helyes Ludas-tó helyett többször fordul elő